

რეცენზია
ნიკო ჯავახიშვილის მონოგრაფიაზე –
„ქართულ-ბალტიური ურთიერთობის ისტორიის
ნარკვევები“ (თბილისი, 2019 წელი)

ამ ცოტა ხნის წინათ, ქართული საისტორიო მეცნიერება ფრიად მნიშვნელოვანი ნაშრომით გამდიდრდა – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტთან არსებული საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის ეგიდით წიგნად გამოიცა ნიკო ჯავახიშვილის მონოგრაფია სახელწოდებით – „ქართულ-ბალტიური ურთიერთობის ისტორიის ნარკვევები“ (რუსულ ენაზე).

ქართველი მკითხველი კარგად იცნობს წიგნის ავტორს, რომელიც გახლავთ აღიარებული მკვლევარი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერ-თანამშრომელი, ოცამდე წიგნისა და მრავალი სტატიის ავტორი.

ქართულ-ბალტიური ურთიერთობის ისტორიას ბატონი ნიკო ბოლო ათი წელია ნაყოფიერად იკვლევს. ამ პრობლემის შესწავლაში მიღწეული წარმატებებისა და მიღებული შედეგებისათვის, ასევე, ჩვენს ხალხებს შორის სამეცნიერო-კულტურული კავშირების გაღრმავებაში შეტანილი განსაკუთრებული პირადი წვლილისათვის, ლატვიის მეცნიერებათა აკადემიის სენატის 2014 წლის 10 ივნისის გადაწყვეტილებით, მას მიენიჭა საპატიო დოქტორის წოდება. კავკასიის სამი დამოუკიდებელი რესპუბლიკის მოქალაქეთა შორის იგი ჯერჯერობით ერთადერთი მეცნიერია, რომელსაც წილად ასეთი მაღალი აღიარება ხვდა.

აღნიშნული დამსახურებისათვის ნ. ჯავახიშვილი საპატიო სიგელებით სხვადასხვა დროს დააჯილდოვეს ლატვიისა და ლიტვის

რესპუბლიკების შემდეგმა სახელმწიფო და სამეცნიერო-კვლევითმა დანებსებულებებმა: ლატვიის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ, ლატვიის ისტორიის ინსტიტუტმა, ლატვიის ეკონომიკის ინსტიტუტმა, ლატვიის აკადემიურმა ბიბლიოთეკამ და ლიტვის ისტორიის ინსტიტუტმა.

2017 წლის 19 ივნისს, ვილნიუსში მყოფ ქართველ მეცნიერს, ლიტვის დიდი სამთავროს ისტორიული ხსოვნის საზოგადოებათა გაერთიანებამ საზეიმო ვითარებაში გადასცა კომანდორის ორდენი (№ 33). იგი ამ ჯილდოს ერთადერთი ქართველი კავალერია.

ასე, რომ ნ. ჯავახიშვილი თავად გახლავთ უშუალო მონაწილე თანამედროვე ქართულ-ბალტიური სამეცნიერო-კულტურული ურთიერთობებისა.

ნიკო ჯავახიშვილის ახალი მონოგრაფიის სამეცნიერო რედაქტორია აკადემიკოსი, ლატვიის მეცნიერებათა აკადემიის სენატის თავმჯდომარე, საქართველოს ეროვნული აკადემიის უცხოელი წევრი იანის სტრადინში, ხოლო რეცენზენტები არიან ცნობილი მეცნიერები, პროფესორები: თედო დუნდუა (თსუ საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის ხელმძღვანელი), გუნტის ზემიტისი (ლატვიის ისტორიის ინსტიტუტის დირექტორი), ვენტა კოცერე (ლატვიის უნივერსიტეტის აკადემიური ბიბლიოთეკის დირექტორი), რიმანტას მიკნისი (ლიტვის ისტორიის ინსტიტუტის დირექტორი), რიმივიდას პეტრაუსკასი (ვილნიუსის უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტის დეკანი) და რაიმო პულატი (ესტონეთის ისტორიის ინსტიტუტის ყოფილი დირექტორი, ტალინის უნივერსიტეტის ემერიტუს-პროფესორი).

ნაშრომის ლიტერატურული რედაქტორია ცნობილი მეცნიერი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი თეიმურაზ ჯაგოდნიშვილი.

წიგნს აქვს მიძღვნა, რომლის ადრესატები არიან მისი ავტორისა და სამეცნიერო რედაქტორის მშობლიური ასწლოვანი უნივერსიტეტები – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი და ლატვიის უნივერსიტეტი.

გამოცემის ღირსებად უპირველესად უნდა მივიჩნიოთ ის ფაქტი, რომ იგი წარმოადგენს პირველ მონოგრაფიულ გამოკვლევას ქართულ-ბალტიური ურთიერთობების შესახებ. ის გახლავთ გაგრძელება იმ მრავალწლიანი შრომისა, რასაც ბატონი ნიკო, საქართველოს ისტორიის სხვა აქტუალური საკითხების კვლევასთან ერთად, აქამდეც ეწეოდა და რაც ამ ურთიერთობის ცალკეულ ასპექტებსა და მხარეებს შეეხებოდა. მას წინ უსწრებდა ავტორის ამავე საკითხები-

სადმი მიძღვნილი ადრეული ნაშრომები – წიგნები და სტატიები ქართულ, ლატვიურ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე, რომელთა ერთგვარ შეჯამებას, გადამუშავებულ და შევსებულ ვარიანტს წარმოადგენს ჩვენს მიერ განსახილველი გამოცემა.

მონოგრაფიას წინ უძღვის გამოჩენილი ბალტიელი მეცნიერის, ლატვიის მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი ოიარს სპარიტისის წინასიტყვობა. მასში მალალი შეფასება ეძლევა ნიკო ჯავახიშვილის ამ ნაშრომს და საერთოდ, მის სამეცნიერო მოღვაწეობას. აქვე დავსძენთ, რომ აკადემიკოსი სპარიტისი არის ლიტვის მეცნიერებათა აკადემიის უცხოელი წევრი და მრავალი საპატიო ჯილდოს კავალერი, მათ შორის – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მედლისა.

მიუხედავად წიგნის ფრიად სოლიდური ზომისა (იგი მოიცავს 4 ფორმატის 640 გვერდს) და შინაარსისა, მისი ავტორი შესავალში მოკრძალებით აღნიშნავს, რომ ამ მონოგრაფიას არ აქვს ყოვლისმომცველობის პრეტენზია, რადგანაც წარმოდგენილი თემა პრაქტიკულად ამოუწურავია.

მისასალმებელია, რომ ავტორი აპირებს ამ საკითხების კვლევა მომავალშიც განაგრძოს. იმაზე კი, თუ როგორ გვესახება უკვე გამოცემული მონოგრაფიის მნიშვნელობა და მისი ავტორის დამსახურება დასახული ამოცანის გადანყვეტაში, ქვემოთ ვისაუბრებთ.

ერთი რეცენზიის ფარგლებში, ბუნებრივია, ძნელია დაწვრილებით გავაანალიზოთ და შევაფასოთ მონოგრაფიაში გადმოცემული ყველა საკითხი თუ ფაქტი. ამიტომ შევეცდებით, რომ შეძლებისდაგვარად მიმოვიხილოთ ის და ყურადღება მხოლოდ ყველაზე მნიშვნელოვან მომენტებზე გავამახვილოთ.

მონოგრაფია შედგება ოთხი თავისგან, რომელთა შორის არის: I თავი – ქართულ-ბალტიური ურთიერთობები IX-დან – XVIII საუკუნის ბოლომდე, II თავი – ქართულ-ბალტიური ურთიერთობები XVIII საუკუნის ბოლოდან – XX საუკუნის 20-იან წლებამდე, III თავი – ქართულ-ბალტიური ურთიერთობები XX საუკუნის 20-40-იან წლებში, IV თავი – ქართულ-ბალტიური ურთიერთობები XVIII საუკუნის 20-40-იან წლების ბოლოდან – XXI საუკუნის 20-იან წლებამდე.

წიგნს ერთვის გამოყენებული წყაროებისა და ლიტერატურის სია, დანართები და პირთა საძიებელი, რაც ზრდის მის სამეცნიერო-გამოყენებით ღირებულებას. განსაკუთრებულად აღსანიშნავია ასევე სათანადო ფოტომასალა, როგორც დამადასტურებელი დოკუმენტა-

ცია წიგნში თავმოყრილი და შესწავლილი ფაქტებისათვის.

ქართულ-ბალტიურ ურთიერთობების ისტორია, რომელშიც სამხედრო-პოლიტიკური, სავაჭრო-ეკონომიკური და სამეცნიერო-კულტურული ურთიერთობები იგულისხმება, ათასწლეულს სცდება. ამ ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე ის განსხვავებული ინტენსივობით ვითარდებოდა და ატარებდა ხან სახელმწიფოებრივ, ხან კერძო ხასიათს. გეოგრაფიულად ესოდენ დაშორებული საქართველოსა და ბალტიის ქვეყნების: ლიტვის, ლატვისა და ესტონეთის მკვიდრნი, მართალია, ბევრი ნიშნით, ვთქვათ, ანთროპოლოგიურად და ეთნოლინგვისტურად განსხვავდებიან ერთმანეთისგან, მაგრამ სულიერი თვალსაზრისით მათ ბევრი რამ აქვთ საერთო. უწინარესად ესაა თავისუფლების სიყვარული, მშობლიური ქვეყნისათვის თავდადება და სამშობლოს დამოუკიდებლობისაკენ სწრაფვა.

ქართულ-ბალტიურ ურთიერთობების სათავეზე უტყუარ წარმოდგენას ქმნის კავკასიისა და ბალტიისპირეთის ტერიტორიაზე ჩატარებული არქეოლოგიური ექსპედიციებისას უძველეს სამარხებში აღმოჩენილი მასალა. კავკასიაში, კერძოდ, საქართველოში ეს გახლავთ ქარვის ნაკეთობანი – სამკაულები და სხვა საყოფაცხოვრებო ნივთები, უპირველესად თრიალეთში ნაპოვნი თასი, რომელიც სხვა თვლებთან (სარდიონი, გიშერი) ერთად ქარვითაც არის შემკული. ქარვის მოპოვების რეგიონს კი უძველესი დროიდან ბალტიის ზღვის სანაპიროები წარმოადგენდა. რაც შეეხება ბალტიის ქვეყნებს, იქ აღმოჩნდა საქართველოს ტერიტორიაზე IX-XI საუკუნეებში მოჭრილი ვერცხლის მონეტები.

თვალი გავადევნოთ ამ მრავალპლანიანი მონოგრაფიის ფურცლებს.

ავტორის მიერ პირველი თავში განხილული საკითხებიდან გვინდა გამოვყოთ შემდეგი: ქართველი უფლისწულების ალექსანდრე არჩილის ძე იმერეტინსკის (1674-1711), ათანასე ლევანის ძის (1707-1784), გიორგი ვახტანგის ძისა (1712-1786) და პაატა ვახტანგის ძის (1720-1765) ბალტიისპირეთში მოგზაურობისა და მოღვაწეობისადმი მიძღვნილი ქვეთავები, ასევე მეტად ღირებული ცნობები ქართველთა პოლკის შესახებ, რომელსაც ედიშერ ამილახვარი მეთაურობდა. პოლკი რუსული ჯარების შემადგენლობაში შედიოდა და პრუსიასთან შვიდწლიანი ომის დროს (1756-1762) ლიტვის დიდი სამთავროს ტერიტორიაზე იბრძოდა. ეს ფაქტი საინტერესოა იმითაც, რომ ამ ბრძოლებში მონაწილეობდა გამოჩენილი პოეტი დავით გურამიშვილიც.

ერთი ქვეთავი ეძღვნება რიგის მკვიდრ მეცნიერსა და მოგზაურს, გერმანული წარმომავლობის დოქტორ იოჰან-ანტონ გიულდენ-შტედტს (1745-1781), რომელმაც რუსეთის იმპერიის მეცნიერებათა აკადემიის მიერ დაგეგმილი ექსპედიციის შემადგენლობაში 1771-1772 წლებში საქართველოში იმოგზაურა. მის კაპიტალურ ნაშრომს „მოგზაურობა რუსეთსა და კავკასიის მთიანეთში“ არ მოეძებნება ტოლფარდი არც რუსულ და არც დასავლეთევროპულ კავკასიათმცოდნეობით ლიტერატურაში. იგი შეიცავს ბევრ საინტერესო ცნობას საქართველოს შესახებ, რაზეც მონოგრაფიაში გამახვილებულია ყურადღება.

1813 წელს რუსული არმიის საზღვარგარეთულ ლაშქრობაში მონაწილეობდა ასევე 1812 წელს აღმოსავლეთ საქართველოში მომხდარი სახალხო აჯანყების პირველი ეტაპის ჩახშობის შემდეგ რუსთა მიერ დაპატიმრებული და ჩრდილოეთში გადასახლებული ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფე გრიგოლ I (1789-1830). აღწერს რა თავის მოგზაურობას ვილნოს (ამჟამად – ვილნიუსი) გუბერნიაში, ანუ ლიტვის ისტორიულ დედაქალაქში, მეფედყოფილი გრიგოლი პატივისცემით იხსენიებს ამ გუბერნიის მცხოვრებთ და ხაზს უსვამს მათ გარეგნულ სილამაზესა და სტუმართმოყვარეობას.

უფლისწულმა თეიმურაზ გიორგის ძე ბაგრატიონმა (1782-1846), რომელმაც 1836 წელს იმოგზაურა ევროპის ქვეყნებში, ბალტიისპირეთის ტერიტორია გაიარა მარშრუტით: ნარვა-დერპტი-რიგა-მიტავა-ვილნო. მის თხზულებაში „მოგზაურობა ჩემი ევროპისა სხვათა და სხვათა ადგილთა“ შეიცავს საინტერესო ცნობებს ბალტიისპირეთის უმსხვილესი დასახლებული პუნქტებისა და რეგიონების შესახებ.

1834-1837 წლებში რუსეთის არმიაში, რომელიც ბალტიისპირეთისა და პოლონეთის ტერიტორიებზე იყო დისლოცირებული, ოფიცრად მსახურობდა შემდგომში სახელგანთქმული პოეტი და საზოგადო მოღვაწე გრიგოლ ორბელიანი (1804-1883). იქ შექმნა მან მრავალი შესანიშნავი ლექსი და აწარმოა დღიური, რომელიც საქართველოში გამოგზავნილ მის პირად წერილებთან ერთად, მეტად საინტერესო ცნობებს შეიცავს იმდროინდელი ბალტიისპირეთისა და პოლონეთის რეგიონებისა და ქალაქების ყოფა-ცხოვრების შესახებ.

ბალტიისპირეთში ცხოვრობდა ასევე ცნობილი პოეტი, დრამატურგი და თეატრალური მოღვაწე გიორგი ქსნის ერისთავი (1813-1864), რომელიც იქ 1832 წლის ანტიიმპერიულ შეთქმულებაში მო-

ნაწილეობისთვის გადაასახლეს. 1834-1838 წლებში ის ოფიცრად მსახურობდა ბალტიისა და პოლონეთის ქალაქებში: ვილნო, კოვნო, რიგა, ვარშავა, ბელოსტოკი და სხვ. ბალტიისპირეთი და პოლონეთი ერისთავისათვის იქცნენ იმ სარკმელად, საიდანაც იგი გაეცნო და ეზიარა ევროპულ კულტურას, ლიტერატურასა და ყოფას.

XVII საუკუნის ბოლოდან – I მსოფლიო ომის ჩათვლით, ბალტიისპირეთის ტერიტორიაზე რუსეთის არმიის არაერთი ქართველი გენერალი თუ ოფიცერი მსახურობდა, რომელთაც შემდგომში გენერლის ჩინი მიიღეს. მათ შორის იყვნენ: პავლე ციციანოვი, პეტრე ბაგრატიონი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, ვლადიმერ იაშვილი, ნიკოლოზ იმერეტინსკი, გიორგი ყაზბეგი, ნიკოლოზ თუმანოვი/თუმანიშვილი, დავით გუნცაძე, ალექსანდრე მიქელაძე, დიმიტრი ბაგრატიონი, დავით აფხაზი და ალექსანდრე ზაქარიაძე. ზოგად ბიოგრაფიულ ცნობებთან ერთად ავტორი გვანვდის ბევრ საგულისხმო ფაქტს, რაც ჩამოთვლილ პიროვნებებს ბალტიისპირეთთან აკავშირებდათ.

მონოგრაფიის შემდეგი II თავი, როგორც აღვნიშნეთ, ქართულ-ბალტიური ურთიერთობების შემდგომ – XVIII საუკუნის ბოლოდან XX საუკუნის 20-იან წლებამდე პერიოდს ეძღვნება. მათ ინტენსიური ხასიათი მიიღეს XIX საუკუნის დასაწყისიდან, როცა როგორც საქართველო, ასევე ბალტიის ქვეყნები ერთი სახელმწიფოს – რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში აღმოჩნდნენ.

საქართველოში სხვადასხვა დროს ცხოვრობდნენ და მუშაობდნენ ბალტიისპირეთიდან ჩამოსული სამხედრო მოღვაწეები, იურისტები, არქიტექტორები, პედაგოგები, ექიმები, ფარმაცევტები და სხვ, რომელთა დიდი ნაწილი გერმანული ან შვედური წარმომავლობის იყო. ამ პერიოდში დანათესავდნენ ცნობილი ქართული და ბალტიისპირული წარჩინებული გვარების წარმომადგენლები. მხედველობაში გვაქვს შერეული ქორწინებები, რომელთა რიცხვშია ბაგრატიონების და პალენების, დადიანების და ადლერბერგების, შარვაშიძეების და მეიენდორფების, დადემქელიანებისა და იქსკიულების, ავალიშვილების და ჰოლმბლათების, ჭავჭავაძეებისა და ოსტენ-საკენების და სხვათა ოჯახები, რომელთა ცხოვრებისა და საქმიანობის ამბებს დიდი ინტერესით ეცნობა მკითხველი მონოგრაფიის ფურცლებზე.

XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან საქართველოში დასახლდნენ ლიტველები, რომელთა რიცხვი თანდათანობით იზრდებოდა. XX საუკუნის ათიან წლებში ლიტვურმა დიასპორამ ჩვენს ქვეყანაში უკვე რამდენიმე ათასს მიაღწია. 1917 წლის ბოლოდან თბილისში ამოქ-

მედდა ლიტველთა ეროვნული საბჭო, მომდევნო წელს კი დაარსდა ლიტვის რესპუბლიკის საკონსულო, რომელიც დაკავებული იყო კავკასიაში მცხოვრებ ლიტველთა სამშობლოში დაბრუნების საკითხებით. ამაში მას ეხმარებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლება, რომელიც ყველა ერს სათანადო თანადგომას უწევდა.

ქართულ-ესტონური ურთიერთობები XIX საუკუნის 80-იანი წლებიდან გააქტიურდა. ამ დროს საქართველოს შავი ზღვის სანაპიროზე, აფხაზეთში შეიქმნა რამდენიმე ესტონური დასახლება: ესტონკა, ლინდა (ლანდაუ, ლინდავა), ასევე ახალი ესტონკა – სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს (ოსმალეთის იმპერიის) საზღვარზე. სხვადასხვა დროს საქართველოს სტუმრობდნენ ესტონელი მწერლები: ედვარდ ბორნხიოე, ედვარდ ვილდე, ანტონ ტამასაარე და სხვები, რომლებმაც თავიანთ ჩანაწერებში საქართველოზე მრავალი საინტერესო ცნობა გამოაქვეყნეს.

XIX საუკუნის 90-იანი წლებიდან ასობით ქართველი ახალგაზრდა გაემგზავრა სასწავლებლად იურიევის (ამჟამად – ტარტუს) უნივერსიტეტში. XX საუკუნის ათიან წლებში თბილისში ამოქმედდა ესტონელთა ურთიერთდახმარების საზოგადოება და ესტონელთა ეროვნული საბჭო.

ქართულ-ლატვიური ურთიერთობები შედარებით ინტენსიური XIX საუკუნის შუა ხანებიდან გახდა. I მსოფლიო ომის პერიოდში გერმანიის იმპერიის მიერ ბალტიისპირეთის ოკუპაციის შემდეგ, საქართველოში თავშესაფარი სხვა ბალტიელ ხალხებთან ერთად, ლატვიელებმაც ჰპოვეს. 1915 წელს თბილისში შეიქმნა „ლატვიელ თბილისელთა საზოგადოება“. რუსეთის იმპერიის დაშლისა და საქართველოსა და ლატვიის დამოუკიდებელი სახელმწიფოების შექმნის შემდეგ, ამ ურთიერთობებმა სახელმწიფოთაშორისი ხასიათი მიიღო.

საქართველომ და ბალტიის რესპუბლიკებმა გაიზიარეს ერთნაირი ბედი, როდესაც დიდი სახელმწიფოების მიერ დაკავებული უარყოფითი პოზიციის გამო, 1920 წელს ისინი არ იქნენ მიღებული ერთა ლიგაში. მომდევნო წელს, როცა ბალტიის ქვეყნები ერთა ლიგაში განწევრიანდნენ, სამწუხაროდ, საქართველო უკვე ოკუპირებული იყო რუსეთის ჯარების მიერ. მონოგრაფიაში ვრცლად არის მიმოხილული ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი საკითხის პერიპეტეიები.

მონოგრაფიის III თავში განხილულია ქართველთა და ბალტიელთა ურთიერთობა გასული საუკუნის 20-40-იანი წლებში. რუსე-

თის მიერ საქართველოს ძალადობრივი გასაბჭოების შემდეგ, ბალტიელთა ნაწილი ჩვენს ქვეყანაში დარჩა. აქ გააგრძელეს ცხოვრება და საქმიანობა ბალტიელმა პედაგოგებმა, ექიმებმა, ფარმაცევტებმა, სამხედრო მოღვაწეებმა და სხვ. საქართველოში ლატვიის საკონსულომ არსებობა შეწყვიტა. რაც შეეხება ლიტვის დიპლომატიურ წარმომადგენლობას თბილისში, საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციის შემდეგაც ის არსებობას ერთხანს კიდევ აგრძელებდა.

იმავე პერიოდში, ქართველები და კავკასიის სხვა ხალხთა წარმომადგენლები, ბალტიისპირეთში, ძირითადად კი ლატვიაში ცხოვრობდნენ. მათ იქ დააარსეს საზოგადოებები, რომლებიც უმთავრესად დაკავებულნი იყვნენ კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობით. იმდროინდელი ურთიერთობებიდან გვინდა გამოვყოთ გენერალ შალვა მალლაკელიძისა და მისი ოჯახის ლატვიაში მოღვაწეობის ფაქტები, რაც საყურადღებოდ არის გადმოცემული მონოგრაფიაში. იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორ შალვა მალლაკელიძისა და გიორგი შვანგირაძის ინიციატივით, 1929 წელს, რიგაში შეიქმნა პირველი კავკასიური საზოგადოება „ივერია“, რომელშიც თავდაპირველად მხოლოდ ქართველები შედიოდნენ. შემდგომში მას იქ მცხოვრები სხვა კავკასიელებიც მიუერთდნენ, რის გამოც საზოგადოებას „კავკასია“ ეწოდა. 30-იანი წლების ბოლოს, ლატვიაში მცხოვრებ ქართველთა ნაწილი გადასახლდა ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებში და რიგაში მოქმედმა ქართველთა საზოგადოებამაც არსებობა შეწყვიტა.

სსრკ-ში 1937-1938 წლებში გაჩაღებულ მასობრივ პოლიტიკურ რეპრესიებს, ქართველების გარდა, საქართველოში დარჩენილი ბალტიელებიც ემსხვერპლნენ. მონოგრაფიაში მოყვანილია შესაბამისი სტატისტიკა: 33 ლატვიელი, 14 ლიტველი და 77 ესტონელი იქნა დასჯილი, კერძოდ, დაპატიმრებული, გადასახლებული ანდა დახვრეტილი...

განსაკუთრებულ ყურადღებას და თანაგრძნობას იმსახურებს ბედი ცნობილი ლატვიელი მხატვრის, დიზაინერის და პედაგოგის რომან სუტასი (1896-1944) რომელმაც ცხოვრების უკანასკნელი წლები საქართველოში გაატარა და სიცოცხლე ტრაგიკულად დაასრულა. იგი იყო ნეერი 1942 წელს შექმნილი არალეგალური ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ორგანიზაციისა „თეთრი გიორგი“, რომელსაც ლევან (მუსტაფა) შელია ხელმძღვანელობდა და რომლის საქმიანობაც თავის რომანში „გორა მბორგალი“ მხატვრულად ასახა იმავე ორგანიზაციის წევრმა – მწერალმა ჭაბუა ამირეჯიბმა. ორგა-

ნიზაციის მიზანი იყო საქართველოში საბჭოთა რეჟიმის დამხობა და დამოუკიდებლობის აღდგენა გერმანული არმიის დახმარებით. ვინაიდან შეთქმულება გაცემულ იქნა, რომან სუტა სიკვდილით დასაჯეს. იგი საძმო სასაფლაოზე თავის ქართველ თანამებრძოლებთან – ლევან აბდუშელიშვილთან და შალვა სვანიძესთან ერთად განისვენებს.

საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, ქართულ-ბალტიური ურთიერთობანი და მათ შორის – შერეული ქორწინებანი, საზღვარგარეთაც გაგრძელდა. 1921-1945 წლებში უცხოეთში გამომავალ ქართულ პრესაში ბალტიის თავისუფლებისმოყვარე ხალხები: ლიტველები, ლატვიელები და ესტონელები ხშირად იხსენიებიან, როგორც დამოუკიდებლობის შენარჩუნებისთვის თავგანწირული მებრძოლები.

ქართულ-ბალტიური ურთიერთობები II მსოფლიო ომის დროსაც გრძელდებოდა. რამდენიმე ათასი კაცი ქართველი სამხედრო იბრძოდა ბალტიის ქვეყნების – ლატვიის, ლიტვის, ესტონეთის ტერიტორიაზე. მათი ნაწილი ირიცხებდა სსრკ-ის, ხოლო ნაწილი – გერმანიის შეიარაღებული ძალების რიგებში. ფრონტის ორივე მხარეს მებრძოლი ქართველობა თანაგრძნობით ეკიდებოდა თავისუფლებისმოყვარე ადგილობრივ მოსახლეობას, რომელიც, ისევე როგორც ამ ომამდე ოციოდე წლის წინათ ქართველი ერი, საბჭოთა რუსეთის მიერ განხორციელებული ოკუპაციის მსხვერპლი გახდა. ქართულ ემიგრანტულ პრესასა და მემუარებში დაფიქსირებული ცნობების მიხედვით ქართველი ემიგრანტები ბალტიის ხალხებს საბჭოთა იმპერიალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში თავიანთ მოკავშირეებად მიიჩნევდნენ.

XX საუკუნის შუა ხანებიდან ქართულ-ლატვიურმა, ქართულ-ლიტვიურმა და ქართულ-ესტონურმა ურთიერთობებმა ფართო ხასიათი შეიძინეს. სსრკ-ის დაშლისა და საქართველოს და ბალტიის ქვეყნების დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, მათ შორის მჭიდრო სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობები ჩამოყალიბდა. ამ პერიოდს მონოგრაფიის ბოლო თავი ეძღვნება.

ჩვენ შეძლებისდაგვარად განვიხილეთ და წარმოვაჩინეთ ამ მონოგრაფიის ძირითადი საკითხები და მნიშვნელობა. ხაზგასმით გვსურს აღვნიშნოთ, რომ წიგნი დაწერილია ქართულ-ბალტიური ურთიერთობების სიღრმისეული ცოდნით, გამოვლენილი და შესწავლილია მრავალი საარქივო, ისტორიული თუ ლიტერატურული წყარო, რომელთა დიდი ნაწილი დანართის სახით ერთვის წიგნს და მკითხველს უადვილებს საკითხებში ორიენტირებას.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ავტორმა გამოწვლილ-ვით შეისწავლა ქართულ-ბალტიური ურთიერთობის თითოეული ისტორიული ეტაპი თუ ასპექტი, განიხილა და სათანადოდ გააანალიზა ამ ურთიერთობების მონაწილე ცალკეულ პირთა ბიოგრაფიის, შემოქმედებისა თუ მოღვაწეობის საგულისხმო მომენტები და ისინი თვალსაჩინოდ წარმოგვიდგინა. ეს მონოგრაფია საუკეთესო ბაზას ქმნის ქართულ-ბალტიური ურთიერთობის შემდგომი შესწავლისათვის.

ვფიქრობთ, რომ პროფესორ ნიკო ჯავახიშვილის წიგნი ახლაც და მომავალშიც შეუწყობს ხელს ქართველი და ბალტიელი ხალხების ტრადიციული თანამშრომლობისა და მეგობრობის გაღრმავებას, რასაც თანამედროვე ეტაპზე დიდი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა ენიჭება.